

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ИССН: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
24, Eylül/September/Сентябрь 2020,
s./pp. 52-66

Geliş/Submitted/ Отправлено: 19.06.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 27.08.2020

Yayın/Published/ Опубликованный: 20.09.2020

10.29228/kesit.44349

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SOLMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Yabancı Diller Yüksekokulu, Türkiye

mustafasolmaz@yyu.edu.tr

 ORCID 0000-0002-3323-7448

AVRUPALI VE AFRİKALI PARMAK ÇOCUKLAR¹

EUROPEAN AND AFRICAN TOM THUMBS

Öz

Her toplum; çocuklarını ülkesinin geleceği olarak gördüğünden, geleneksel değerlerini çocuğa aktarmak için masalları kullanır. Masallar çocukları geleceğe hazırlamaya yönelik anlatılar olsa da; yaşam şekillerinin farklı olması, aynı tipteki masallarda bile, olaylara yaklaşım tarzlarını, anlatım biçimlerini değiştirebilmektedir. Masal içerisinde anlatılanlardan bir kısmı, her ne kadar akıl ve mantıkla bağdaşmayan hayali ürünler gibi görünse de, çocuğun topluma uyum sağlamasına destek vererek, onun, toplum açısından doğru ya da yanlış görülen davranış tarzlarını öğrenip uygulamasına katkı sağlar. Çünkü kültürlerin oluşumuna çevrenin ve yaşam biçiminin büyük etkisi vardır. Bu yüzden, toplumsal değerleri yansıtan masalların kurgularında benzerliklerin yanında, içeriklerinin de farklılaşması doğaldır. Masallar içerisinde; periler, devler, cüceler gibi varlıklar bulunsa da, masal kahramanı olarak parmak çocuk pek bulunmaz. Fransız, Alman gibi Batı kökenli edebiyatlar-

¹ **Cite as/Atıf:** Solmaz, M. (2020). Avrupalı ve Afrikalı Parmak Çocuklar, *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (24): 52-66. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.44349>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

da olanlar ise, benzer kültürlerden beslendikleri için, içerik olarak genellikle birbirlerine benzerler. Yüzyıllar boyunca, Afrika'nın diğer insanları gibi Batı sömürüsü altında kalan Nijer toplumu; dilinden günlük yaşantısına kadar birçok alanda Batı adetlerinden, alışkanlıklarından etkilenmesine rağmen, kendi benliğini belli oranda korumuş, benzerlerinden yaklaşık iki yüz yıl sonra yazıldığı halde, İzé-Gani masalı ile onları sömürenlerden farklı olduklarını ortaya koymasını bilmiştir. İncelememizde, Alman edebiyatından Grimm kardeşlerin 'Parmak Çocuk' masalı ile Nijer edebiyatından Boubou Hama'nın parmak çocuk masalı olan 'İzé-Gani'nin benzeyen ve benzemeyen yönleri ele alınarak karşılaştırmaları yapılacaktır. Böylece, yaşam biçimlerinin farklı olmasının aynı türdeki masaları bile nasıl etkilediği, edebiyatımızda pek incelenmeyen Afrika edebiyatından bir örnekle gösterilecek, karşılaştırmalı edebiyat alanına farklı bir edebiyattan katkı sunulmuş olacaktır.

Anahtar Sözcükler: parmak çocuk, kültür, masal, cüce, aykırılık

Abstract

Since every society sees its children as the future of the country, it uses fairy tales to convey its traditional values to the children. Although fairy tales are narratives aiming to prepare children for the future; that the ways of living are different can change the way they approach events, and the phraseology, even in the same type of fairy tales. Although some of the things told in the tale seem like imaginary products that are incompatible with reason and logic, they support the child's adaptation to the society and contribute to learning and applying the behaviors that are seen as right or wrong in terms of society. This is because the environment and lifestyle have a great influence on the formation of cultures. Therefore, it is natural for the contents of fairy tales that reflect social values to be different along with their similarities. Even though there are beings like fairies, giants, dwarfs in fairy tales, there are not many examples of Tom Thumb as a fairy tale hero. Those in western literature such as French and German are generally similar in content because they are fed from similar cultures. Niger society, which has been under western exploitation for centuries like other peoples of Africa, has succeeded to protect its own personality to a certain extent although it was influenced by western customs and habits in many areas from its language to daily life, and with the İzé-Gani tale, Niger culture has shown that it is quite different from those who exploited them. In this study, we will compare the similar and unlike aspects between Grimm brothers' Thumbling tale from German literature and İzé-Gani which is the Tom Thumb tale of Boubou Hama from Niger literature. Thus, how different life styles affect even fairy tales of the same type will be shown with an example from African literature, which has not been studied much in our literature, and a contribution from a different literature will be presented to the field of comparative literature.

Keywords: Tom Thumb, culture, tale, homunculus, contradistinction

GİRİŞ

İnsanla ilgili her şey edebiyatı ilgilendirir. Bu yüzden çocuk edebiyatı yaşantımızda önemli bir yer işgal eder. Çocuğun doğumundan büyüyüp geliştiği, yetişkin hale geldiği döneme kadar geçirdiği süreç, gelecekteki yaşantısında önemli bir yere sahiptir. Bazen *“Yazınsal metindeki bir cümle, bir sözcük bize beklenmedik ufuklar açabilir; yeni, hissedip de anlatamadığımız, dile getiremediğimiz ya da farkına varamadığımız bir duyguyu, bir düşünceyi akla getirebilir, yaşatabilir”*. (Uçan, 2006: 25) Bu etkileyici sözcükler; güncel yaşamdan ayrı olarak, masal ya da bir başka metinde karşımıza çıkabilir.

Edebiyat, toplumsal yapılara göre değişiklik göstereceği için, ortaya çıkardığı ürünler de bulunduğu toplumların yapısını, kültürünü, yaşam biçimini yansıtır ve onu biçimlendirir. İnsanın var oluşundan itibaren sürekli iç içe olduğu edebiyat *“...insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve etkili bir biçimde ortaya koyan bir sanattır”*. (Kavcar, 1994: 4)

Her toplumun vazgeçilmezleri olan masallar; kalpleri saf ve temiz olan çocukların eğitimi açısından önemli araçlardan birisidir, onların hayal dünyasını besleyip geliştirerek, değer yargılarını öğretir ve onları buldukları toplumun yaşantısına hazırlarlar. Sözlü geleneğin yaşamasını da sağlayan masallarda her türlü düşünceye, varlığa yer vardır. Orada; yaşantımızda olmayanlar olur, yapılamayacaklar yapılır. Böylece çocuğun hayal dünyası genişletilerek ufku açılır. Cesareti, korkuyu, iyiyi, kötüyü, adetleri, gelenekleri, yapılacak ya da yapılmayacak olanları öğrenir, hafızasının bir köşesine yerleştirir.

Masallardaki olayların gerçeklerle örtüşmesi gibi bir düşünce yoktur. *“Yazın metninin temel özelliği, gerçekle örtüşmek, diğer bir anlatımla gerçekle doğrulanmak gibi yükümlülüğü olmamasında yatar”*. (Polat, 2006: 19) Bu, çocukların gerçeği aramak gibi bir kaygılarının olmadığını, hayallerine her şeyi sığdırabileceklerini gösterir. Çünkü masallar, *“hayatta evrensel olanı yansıtır. Olanı değil, olabilir olanı”*. (Moran, 1978: 23) Bu yüzden masallarla büyüyen çocukların hayal güçleri diğer çocuklardan çok daha fazladır.

Çocuğun güçlüklerin üstesinden nasıl gelebileceğini göstermek amacıyla, yazılı metin olarak ilk kez Sümer yazıtlarında, sonraki dönemlerde hemen her edebiyatta, devler, canavarlar gibi devasa varlıklar bulunur. Burada çocuk, kendisinden kat be kat büyük olan bazen insan görünümünde, bazen de çirkin yaratıklar şeklinde olan devleri yenebileceğini öğrenir, güçlüklerin üstesinden gelebileceği düşüncesi bilinçaltına yerleşir. Ele alacağımız her iki masalda da kahramanlarımız, gerçek insan boyutundan çok küçük olmalarına rağmen, tıpkı dev masallarında olduğu gibi, güçlüklerin üstesinden gelinebileceğini gösterirler. Metinlerde anlatılanlar, çocuklar kadar hayal dünyası geniş olmayan ve daha gerçekçi düşünen yetişkinler için, her ne kadar mantık sınırlarının dışında olsa da, çocuğun ruh dünyasını besler, arada geçen kültürel unsurları özümsemesini sağlar. Böylece, insanlığın ortak mirası ve vazgeçilmezi olan doğanın biyolojik çeşitliliğinin korunması, yeniliklere açık olma gibi farklı unsurlar anlatılarak gelecek nesillere aktarılmış olur

Masallar; önceki dönemlerde de çocukları eğiten, eğlendiren, hoşça vakit geçirmelerini sağlayan birer araç gibi görülür. Ancak günümüzde eğitici yönleri daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Çocuk ilk olarak çevresinde konuşulan ve masallarda geçen sözcüklerle içli dışlı olur, onları öğrenir. *“Çocuğa anadilinin bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu*

dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yaklaştırıcı duyguyu, ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında ama her halde onlardan daha geniş ölçüde ilk aşıl原因an masallardır” (Boratav 1992: 15). Anlatı içerisinde geçen duygu, düşünce ve olaylar ile bunlara bağlı şekilde ortaya çıkan davranış biçimleri, çocuğun gelecek yaşantısındaki kişiliğinin oluşmasında önemli unsurlardır. Masallar basit birer anlatı gibi görünmelerine rağmen, çocukların ruh dünyalarını besledikleri, ana dilindeki incelikleri, toplumun değer yargılarını öğrettikleri için önemlidir.

Dünyanın farklı kültürlerinde her zaman var olmuş ve olmaya devam eden devasa varlıklar ve normal boyuttaki insanlar her toplumun masallarında bulunmasına rağmen, boyutu çok küçük olan ‘Parmak Çocuk’ masalları sadece birkaç edebiyatta karşımıza çıkar. Bunlar; Batı Edebiyatı içerisinde yer alan Fransız yazar Charles Perrault’nun (1628-1703) yazdığı Parmak Çocuk ile Alman masal yazarları Jacob (1785-1863) ve Wilhelm (1786-1859) Grimm Kardeşlerin yazdıkları Parmak Çocuk masallarının yanında, Danimarkalı yazar Hans Christian Andersen tarafından yazılan Parmak Kız masalıdır. Nijer’li yazar Boubou Hama’nın (1906-1982) yazdığı İzé-Gani adlı hikâye de, Batı Edebiyatı dışında, Afrika Edebiyatı içerisinde bulunan bir diğer parmak çocuk masalıdır.

Her edebiyat ürünü; eğitim, eğlence ya da ideoloji gibi bir amaca hizmet eder. Masallar ise, genel olarak, Parmak Çocuk masalında olduğu gibi, eğitim ve eğlenceyi ön planda tutarken İzé-Gani’de din ideolojisini ön plana çıkarma eğilimi vardır. Bu, masalarda fazla rastlanılmayan bir durumdur. İnceleyeceğimiz iki masalda olduğu gibi diğer masalarda da insani gerekçelerden dolayı benzerlikler, kültürel kodlardan dolayı farklılıklar vardır. Bizim için bu iki masalın ön plana çıkması ve incelemek için ele almamıza neden olan temel unsur, her ikisinin de, fiziki olarak diğer masal kahramanlarından farklı boyutlarda olmaları, ancak işlevsel olarak boyutun önemsiz olduğunu, önemli olanın akıl ve cesaretle yattığını göstermesidir. Birincisinde korku, sevgi, acıma gibi duygular ön plana çıkarken diğerinde acımasızlık ve hükmetme öncelenir.

Masalarda anlatılanların bir kısmı, yetişkinler açısından akıl ve mantıkla bağdaşmayan hayali ürünler olsa da, çocuğun ruh dünyasına uygun olduğu için, kültürel anlamda topluma uyum sağlamasına katkı sağlar. *“Çocuk, daha çok mantık düzeninin dışında, “hem bu hem o alanında yasar; (...) Bu yüzden çocuğun davranışları sık sık yadırganır”*. (Oflazoğlu, 1987: 224-225) Metinde geçen olaylar ve kurallar, toplum açısından doğru ya da yanlış kabul edilen davranış biçimlerini oluşturduğu için, onları öğrenip uygulamasına ve gelecek kuşaklara aktarmasına katkı sağlar. Böylece kültürel kimlik oluşur ve varlığını sürdürmeye devam eder.

Sözlü olarak aktarılan masalarda, anlatıcının cümlelerdeki vurgusu, ses tonu, vücut diliyle gösterdikleri, çocuğun konuşma, dinleme becerilerinin gelişmesini sağlar ve birden fazla duygusunu harekete geçirerek, yaşamında neleri benimsemesi ya da reddetmesi gerektiği konusunda bir fikir verir. *“Öykünün bütününe kavramada kelime ve cümle tekrarlarının önemi vardır. Çocuk, tekrarlar yardımıyla öykünün bütününe ulaşırken dil egzersizi de yapar”*. (Akbayır-Şahin, 2005: 197) Masal içinde geçen kişilikler üzerinden kendisine bir rol model bularak onları taklit etmeye çalışır, ileri yaşlarda kendi kişiliğini bulur. Kendi toplum değerlerine uygun olarak anlatılan masallar, onun toplumun değer yargılarına ters düşmeden yetişmesine, topluma uyum sağla-

masına destek verir. Geleceğe karamsar bakmak yerine umutlu olmayı, sabırla birçok zorluğun aşılabileceğini, dostlukların önemini, saygının, sevginin, bağışlayıcılığın kişiye nasıl bir değer kattığını görmüş olur. Hatta denilebilir ki, eski terbiye sisteminde, genel olarak verilmeye çalışılan dersler, masalarda bir bütün olarak bulunur (Sakaoğlu 1992: 51).

İnceleyeceğimiz birinci masalda okuyucuya, aklını kullanan kahramanın maceralı bir şekilde, zorlukların üstesinden gelerek mutlu yuvasına dönüşü eğlenceli bir biçimde anlatılır. İkincisinde ise; masalın ait olduğu kültürün bulunduğu ortama uygun olarak, yaşamın acımasız ve zorluklarla dolu olduğu gösterilirken, Hıristiyanlık inanç unsurları ön plana çıkarılarak düşünce gerisinde dini temeller oturtulmaya çalışılır. Birincisinde temel amaç eğlence olurken ikincisinde temel amaç dini ideolojinin yerleştirilmesidir.

Ancak, inceleyeceğimiz masallardaki kahramanların boyutları aynı olmasına rağmen, Batı edebiyatındaki parmak çocuk masalları ile Nijer edebiyatındaki parmak çocuk masalı arasında farklılıklar vardır. Çünkü kültürlerin oluşumuna çevrenin ve yaşam biçiminin büyük etkisi vardır. Bu yüzden, kültürü yansıtan masalların kurgularında benzerliklerin yanında, içeriklerinin de farklılaşması doğaldır. Çalışmamızda Grimm kardeşlerin Parmak Çocuk masalı ile Boubou Hama'nın yazmış olduğu İzé-Gani adlı masal arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılacaktır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından her iki masalın da özetini verirken, başlıklar halinde anlatmak yerine, bir bütün olarak kısa birer özetle yetinmenin daha yararlı olacağı kanısındayız.

Grimm kardeşlerin Parmak Çocuk masalında iyi kalpli çalışkan bir oduncu ile karısı vardır. Mutlu bir yaşamları olmasına rağmen çocuklarının olmaması onları üzer ve parmak kadar da olsa bir çocukları olması için dua ederler. Parmak Çocuk dünyaya gelir, herkes mutludur. Çocuk, aileden habersiz oyun oynamak için dışarı çıktığında, daha önce bu kadar küçük birini görmeyen diğer çocuklar onu kavanoza kapatmak isteyince kahramanımız oradan kaçarak evine döner.

Başka bir gün, babasının odun kesmeye gideceğini öğrenince, onunla birlikte ormana gider, oradaki ortamdaki hoşlanır. Ertesi gün, aynı güzellikleri tekrar görmek amacıyla, babası uyurken, onun arabadan çözmeyi unuttuğu atın kulağına biner ve deh diyerek ormanın yolunu tutar. Etraftaki evleri soyan iki hırsız, tesadüfen atın tek başına gittiğini görürler ve onu takip ederler. Ormanda atı yakalayan hırsızlar parmak çocuğu göremezler, ama çocuk kendisini gösterir ve onlarla tanışır. Çocuk, hırsızların kötü düşünceli kişiler olduğunu fark edince bir fare deliğine kaçar. Fareye başından geçenleri anlatır, geceyi orada geçirir. Sabahleyin, nilüfer yaprağına binerek dereden geçer, akşam olunca lalenin içinde geceyi geçirir. Ertesi gün akşama kadar yürüyen Parmak Çocuk, uyumak için güvenli bir yer olarak gördüğü bir samanlığa girer. Samanların üzerinde uyur, ancak sabahleyin, inek samanlarla birlikte onu da yutar. İnek sağmaya başlayan sahibi, ineğin midesinde bağırarak çocuğun sesini duyar ve korkuyla kaçarak köyün yaşlı dedesine durumu anlatır. İneği keserler, midasını bir ağacın altına bırakırlar. Çocuk mideden dışarıya çıkmaya çalışırken, mideyi olduğu gibi yutan aç bir kurt, doymadığı için küme girer ama köylülerin elinden güçlükte kurtulur.

Kurt korkuyla yeni yiyecek ararken, midesinde olan Parmak Çocuk ona yiyeceği bol olan bir yer bildiğini söyler ve kendi evinin yolunu tarif eder. Kurt eve varır, ancak akşamın

olmasını bekler. Hava kararınca mutfak penceresinden içeriye girerek ne bulduysa yer. Karnı şişen kurt dışarıya çıkamaz. Bu arada ev sahipleri gelir, kurdu dövmeye başlar. Tam bu sırada Parmak Çocuk bağırmağa başlayınca ailesi kurdu bayıltıp karnını yararak çocuklarını çıkarırlar. Kurdun karnını dikerek köyün dışına bırakırlar ve çocuklarıyla mutlu bir yaşam sürerler.

Boubou Hama'nın parmak çocuğu İzé-Gani masalında ise, ailenin çocuk isteğinden söz edilmez, babası çocuk doğmadan öldüğü için aile fakir ve mutsuzdur. Ancak kahramanımız annesinin karnında iken annesine seslenir, korkmaması gerektiğini, onun oğlu olduğunu söyler. Babasının ölümünden sonra yalnız ve mutsuz olan annesine, onu mutlu etmek için babası ne yaptıysa, doğduktan sonra onları yapacağını söyleyerek ona moral verir. Annesine; kendisine İzé-Gani adını verdiğini ve onu mutlu edebilmek amacıyla kendisinin zamanından önce doğmak istediğini, bunun için neler yapması gerektiğini anlatır.

İzé-Gani doğunca, annesine hemen onu yıkayıp giydirmesini, taramasını, çünkü onu mutlu etmek için yapılması gerekenleri bir an önce yapmak istediğini söyler. Annesi de ona; mademki konuşabildiğini, o halde bu söylediklerini kendi başına yapabileceğini söyler. O da kendi başına yıkanır, giyinir, parfümünü sürüp, karnını doyurur. Evde iki gün geçirdikten sonra, üçüncü gün, artık kendisinin büyüdüğünü, eğlenecek yaşa geldiğini söyler, sonra köydeki çocuklarla oynamaya gider.

Köy çocuklarının lideri onunla oynamak istemez ve onu iteler. Buna kızan İzé-Gani, çocuğun kolunu kırar. Haber duyulunca, kralın adamları onu saraya götürür. Krala, orasının kendi köyü olduğunu ve yoluna çıkmamasını söyler. Şaşırın kral, ona kim olduğunu, nerede oturduğunu sorar ve arkadaşının oğlu olduğunu öğrenir. Kral, çocuğun doğumuyla ilgili konuşmak için annesini getirir. Annesi, hamilelikte olanları anlatır, çocuğun karnundayken konuşmaya başladığını, doğduğunda dünyaya hâkim olacağını söylediğini anlatır. İzé-Gani de krala, çocukluk süresinin yedi gün olduğunu, hem eğlenip hayattan zevk almak, hem de gençleri bezdirmek ve onları uslandırmak için şiddete başvuracağını, kendisine izin vermesini söyler. Kral izin verir, ancak İzé-Gani, kralı deneyeceğini söyler ve gider. Kral, saray erkânına, çocuğun dünyadaki düzensiz işleri düzene koymak için geldiğini söyler.

İzé-Gani; doğumunun beşinci gününde evden çıkar, köyün kuyusunu doldurur, kuyu çevresindeki koyun ve keçi sürüsünü tek tek öldürdükten sonra sığır sürüsü ile birlikte kralın en sevdiği boğasını telef eder, kralın en sevdiği devesini keser. Kralın sahip olduğu her şeyi kırar, yok eder. Kralın katırını öldürür, çobanın sol gözünü çıkarır. Yaşlı kadınla yaşlı erkeğe, cüzamlıya, bir köre, felçli bir adama eziyet eder. Köylü, onu annesine ve krala şikâyet eder. İzé-Gani, eve döndüğünde annesini ağlar görünce ona, yaptıklarının bilinçli olduğunu, bu yaptıklarına kralın izin verdiğini, bu yüzden suçlunun o olduğunu söyler. Altıncı gün, krallık yüksek mahkemesine çıkar. Mahkemeye, yaptıklarının sorumlusunun kendisi ile birlikte ona izin veren kral olduğunu söyler ve savunmasını hazırlamak için yarına kadar izin ister.

Ertesi gün krallık büyük mahkemesi hazırlığını yaparken kralın atını bir aslan, yargıcın karısının koyununu da bir panter parçalar. Bir fil, kadınların tahıl ambarına girişini engeller, cinin kötü kokusu saraya kadar yayılır. Köyden bir kız koşarak gelir, İzé-Gani'ye olanları anlatır. O da; annesinden, babasının gürzünü, mızrağını, ok ile yayını alır. Bütün saray erkânı ve köy halkı olay yerine toplanır. Çocuk, aslan ile panteri öldürdükten sonra filin başını gövdesin-

den kesip ayırır. Kuyu kenarında, dişleri kılıçlardan daha uzun dev bir cin ortaya çıkar, İzé-Gani, dev cin'e yağmuru durdurmasını, ağzından çıkan alevleri söndürmesini, pençelerini indirmesini emreder. Cin, söylenenleri yapar, İzé-Gani de bir gürz darbesiyle onun başını parçalar. Köydeki diğer belaları defeder, köye saldıran komşu krallığın askerlerini öldürür, kralı ve generallerini esir alır.

Sekizinci gün mahkemeye çıkar, yaptıklarının insanlara ders vermek olduğunu anlatır. Kral da, köye yaptığı iyiliklerden dolayı affedildiğini açıklar. Ancak kral, kraliçe ve üst düzey yöneticiler, başlarına bela olacağını görünce, onu yok etmek için türlü tuzaklar kurarlar. İzé-Gani, tuzakların her birinden kurtulur. Sonunda kral, İzé-Gani'nin annesine bir saray yaptırır, tarlalar, esirler verir. Annesinin rahat ve mutlu olduğunu gören kahramanımız herkesle vedalaşarak, dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkmak üzere, oradan ayrılır.

Uzun bir yolculuktan sonra, çölde haydutluk yapan iki Tuareg ile karşılaşır, onları yendikten sonra kendisine tabi olmak kaydıyla canlarını bağışlar. Birlikte Baobab ağaçlarının olduğu ülkeye varırlar. Buranın hükümdarı olan dev cin Ko Dogo Ka Hinjé Kosi'yi yener, Baobab ağaçlarını bundan sonra sökmeyeceğine söz veren dev cini affeder, o da İzé-Gani'ye katılır. Bu ülkeden de ayrılan kahramanımız, binlerce kilometre uzaklıktaki tepelerde bulunan, kumları uzun kollarıyla getirip yığınlar yapan, öncekinden çok daha iri olan dev cin Hondou Ka Bay-Bay'ı da yener ve kendilerine katılmasına izin verir.

Sürekli yolculuk yapan İzé-Gani ve birliği; ormandan, savanadan, sahilden, sahradan sonra, gerçek bir yeryüzü cenneti olan bir ovaya varırlar. Bölgeye hâkim olan ve balık avlamak için sakalını gölün üzerine seren dev cin Kabé Ka Menna Sarou, gölün suyuna dokunanın sakalına dolanıp av olacağını, buradan gitmelerini söyler. Grup, su içip gideceklerini söyleyince dev kızar, ancak İzé-Gani, onu da yener ve kendilerine katılmalarına izin verir.

Gece-gündüz, aylarca, mavi gökyüzüne yapışık bulutlardan fıskıran şimşek yönünde yürürler, bir göletin yanında kamp kurarlar. İzé-Gani, adamlarına, fonio² taneleri toplamak için gitmelerini söyler. Devasa yığınları bir defada ağzına alan dev kartal Torou Cirey, onların fonio toplamalarına izin vermez. Kahramanımız onu öldürür ve etini kızartarak yerler. Annesine götürmeleri için, üzerinde taşıdığı silahlarını dostlarına verir ve onlarla vedalaşır. *"Gelecekte bir gün, geleneği yenilemek için yine doğacağımı ona söyleyiniz"* (Hama, 1985: 130) diyerek, yeni maceralar için onlardan ayrılır.

İki masal arasındaki farklılık daha başlarken hemen hissedilir. Parmak Çocuk: *"Çok eski zamanlarda, bir oduncu ile karısı varmış. (...) Oduncu ile karısı, çok çalışkan ve iyi kalpli insanlarmış"* (Grimm, 2015: 5) şeklinde mutlu bir tablo ile başlar. İzé-Gani masalı ise: *"Eskiden, çok eskiden, erkekler tanrıydı. Onlar hayvan dilini anlıyorlardı ve onlarla konuşuyorlardı. (...) Bu uzak zamanda insan deha idi. Anne karında bile geleceğini düşünüyordu. Arzularını gerçekleştirmeyi istiyordu"* (Hama, 1985: 9) biçiminde insanı öven, yücelten ifadelerle başlar.

Her iki masal da farklı kültürlere ait olmasına rağmen, çocukların fiziksel görünüşleri aynıdır. Ancak doğumları ve aile yapıları çok farklıdır. Parmak çocuk, annesinin dua etmesinden sonra dünyaya gelir, annesi hamile iken ya da doğumuna kadar herhangi bir anormallik

² Fonio taneleri; Afrika'da yetişen darı türünde, enerjisi bol bir hububattır.

yoktur. İzé-Gani ise, daha annesinin karnında iken annesiyle konuşmaya başlar, doğumunun kolay geçmesi için, doğum esnasında annesinin karnından ona akıl verir. Doğumdan sonra; ihtiyaçlarını gidermesi için parmak çocukla anne-babası ilgilenirken, İzé-Gani, kendisi giyinir, yer, içer, her işini kendisi yapar.

Parmak Çocuk doğduğunda anne-babası yanındadır. İzé-Gani doğduğunda, babası kendisi doğmadan öldüğü için yetimdir, yanında sadece annesi vardır. Birincisinde aile çocuklarıyla yakından, şefkatle ilgilenir, ona ceviz kabuğundan özel yatak yaparlar, yoksulluk hissedilmez, ancak ikincisinde, çocuk annesiyle ilgilenir ve özel bir hazırlık yoktur, geçim sıkıntısı vardır.

Her iki kahraman da, çevrelerinde bulunan canlılarla ilgilenirler. Ancak, Parmak Çocuk onlarla dostluk kurmaya çalışırken, İzé-Gani onlara hükmetmek ister. Çocuklarla oynamak için onların yanlarına gittiklerinde; Parmak Çocuk, kendisini kavanoza koymak isteyen çocuklardan korkup kaçarken, İzé-Gani, kendisini iteleyerek çocuğun kolunu kırarak, cesaretini gösterir. “Çocuğa seslenecek sanat ve edebiyatın gelenekten izler taşıması bir yandan kültür motiflerinin yaşatılıp benimsetilmesi, diğer yandan da çocuğun içinde yaşadığı toplumun duyarlıklarını kazanması bakımından önemlidir”. (Şirin, 1987: 390) Masallar anlatılırken; bulunduğu toplumun hem kültürünün, dilinin aktarılmasına aracılık eder, hem de çocuğun ilk yol göstericisi, öğretmeni olur. Birinci ve ikinci masallardaki toplum yapısı, yaşam şekli farklı olduğu için çocukların tepkileri de farklı olmuştur. Birincisi doğaya hâkim olmuş bir ortamda bulunurken, diğeri hala vahşi doğa ile mücadele eden bir toplumda yaşamaktadır. Bu da masallara yansımaktadır.

Her anne gibi, kahramanlarımızın anneleri de çocuklarının zarar görmesini istemez. Ancak endişe kaynakları ve biçimleri farklıdır. Parmak Çocuk masalında aile çocuklarına: “Biz senin için çok endişeleniyoruz. Başına bir şey gelecek diye çok korkuyoruz. (...) Bizden habersiz olduğun yerden sakın ayrılma. Ceviz kabuğundan başka bir yere kımıldama!” (Grimm, 2015: 8-9) diye tembih-te bulunur. Diğer masalda, İzé-Gani'nin annesinin kaygısı çoktur: “Korkuyorum oğlum, senin için, bizim için. Babanın olmadığı şu dünyada, sadece, o kadar zayıf, o kadar bedbaht olan annen var.” (Hama, 1985: 19) Oğlunun yaptığı zararlardan sonra krallık büyük mahkemesine çıkacakları için de: “Oğlum, senin hatan yüzünden krallık büyük mahkemesine çağrılıyor. Senin hatan yüzünden kral bizi köyden ve ülkesinden kovacak.” (Hama, 1985: 42) diyerek hem oğlu, hem de kendisi için ayrıca endişelenmektedir.

Grimm masalındaki ailenin mutlu olmak için çocuğun varlığı dışında ondan bir beklentisi yoktur. Hama'nın masalında ise durum farklıdır. Annesi oğluna: “... o kadar küçüksün ki, başparmağımdan daha büyük değilsin. Baban iri yapılıydı, bir darbesiyle zürafayı, mandayı, suaygırını, hatta erkek fili bile ezerdi. Beni mutlu etmek için onun yaptığını yapabilecek misin?” (Hama, 1985: 18) diyerek gelecek korkusu olduğunu, ondan beklentisinin fazlalığını göstermiş olur. Çocuğun eğitiminde aile çok önemli bir konumdadır. Özellikle, çocukla daha çok zaman geçiren annenin iyi yetişmiş bir insan olması yeterli değildir. Çünkü “mükemmel anne mükemmel çocuk yetiştirir, değil, mutlu anne mutlu çocuk yetiştirir” (Akdoğan, 1998: 12) Bu yüzden, aile ortamının sıcak, annenin yuvasında mutlu olması, çocuğun yetişmesinde önemli bir etkidir.

Genel olarak masalların büyük çoğunluğunda bulunan soyut varlıklar; Parmak Çocuk masalında, kahramanımız çocuklarla oynamaya gittiğinde, diğer çocukların onun boyutundan

dolayı “*Bu bir peri olmalı*” (Grimm, 2015: 11) şeklinde periye benzetmesi ile hırsızların onun sesini duymalarına rağmen kendisini göremediklerinden dolayı yine şaşkınlıkla kendi aralarında “*Bu araba büyülmü? Perili mi? Arabacı; in mi, yoksa cin mi?*” (Grimm, 2015: 20) biçimindeki konuşmalarında vardır. İzé-Gani masalında ise bu varlıklar, hem kavram olarak hem de masalın bir parçası olarak karşımıza çıkar. İlk olarak; köyü tehdit eden aslan, panter ve fili öldürdükten sonra dev cin ortaya çıkar. (Hama, 1985: 54) Daha sonra sırasıyla; Baobab ağaçları ülkesinin cini Ko Dogo Ka Hinjé Kosi ile (Hama, 1985: 103), kurak bir bölgeye hâkim olan dev cin Hondou Ka Bay-Bay ile (Hama, 1985: 106), büyük bir gölün cini Kabé Ka Menna Sarou ile (Hama, 1985: 114) karşılaşır ve her birini yener.

Her masalda olduğu gibi, incelediğimiz masalarda da, her iki çocuğun yaşam alanlarına uygun hayvan türlerine rastlarız. Parmak Çocuk masalındaki hayvanlar; at, kelebek, fare, kuş, çekirge, arı, inek, tavuk, kaz ve kurttur. Bunlar; masalı dinleyen çocuğun, kurt hariç, günlük hayatta her zaman karşılaşılabileceği türden hayvanlardır. İzé-Gani masalında ise, evcil ya da vahşi, küçük veya büyük her tür hayvan görülür. Bunlar: tavuk, civciv, keklik, güvercin, ördek, ağaçkakan, toy kuşu, devekuşu, at, koyun, keçi, inek, boğa, deve, katır, geyik, zürafa, yabancı manda, antilop, fil, maymun, akbaba, kartal, aslan, panter, hurma faresi, kirpi, karıncayiyen, engerek, piton, ateşböceği, balık.

Parmak Çocuk, boyutu dışında normal insanlar gibidir. İzé-Gani ise, hem boyutu hem de görünümü ile diğer insanlardan farklıdır. “*O daha et renginde. Sanki yeni doğmuş, erken doğmuş. (...) kan rengindeki bu bebekle ...*” (Hama, 1985: 23) Bu özelliği zaman zaman tekrar edilir. “*... bücür, kan renginde larva bebeği ...*” (Hama, 1985: 67) “*Daha doğum kırmızısıyla duran bu bücüre nasıl yenilebildin?*” (Hama, 1985: 98) “*... hala doğum kanının kırmızılığında türünün en kötüsü bir bebek ...*” (Hama, 1985: 104), “*Doğduğunda doğum kanı iyice yıkanmamış ölümlü,...*” (Hama, 1985: 108), “*Sen daha doğumunu tamamlamamışsın ...*” (Hama, 1985: 116), “*Erkek ve kadının bücürü, hala doğum kırmızısıyla duran bebek, ...*” (Hama, 1985: 123).

Her iki kahramanın boyutları da birçok kez vurgulanır. Birinci masaldaki kahramanımızın boyutu adının Parmak Çocuk olmasından dolayı, adı geçtikçe sürekli hatırlatılır. Ayrıca, yabancı bir varlıkla karşılaştığında, bu canlıların hayret dolu ifadelerini vermek için boyunun küçüklüğü tekrarlanır. “*... bir çırpıda babasının cebine yerleşmiş.*” (Grimm, 2015: 14) “*İşte şimdi atın kulağının içindeymiş ...*” (Grimm, 2015: 18). “*Ama sen gerçekten parmak kadarsın, demişler.*” (Grimm, 2015: 23) “*Labirent gibi fare deliğinin içinde dolaşmaya başlamış.*” (Grimm, 2015: 28) “*... ineğin iki dişi arasına girmiş, (...) dişler samanları öğütürken o çiğnenmekten kurtulmuş.*” (Grimm, 2015: 43) Kurdun “*... karnını bıçakla kesip Parmak Çocuğu kurtarmışlar.*” (Grimm, 2015: 54) İkinci masalda ise boyunun küçüklüğü özellikle vurgulanır. “*... o kadar küçüksün ki, başparmağımdan daha büyük değilsin.*” (Hama, 1985: 18) “*Bir kola çekirdeğinden daha yüksek olmayan ...*” (Hama, 1985: 55,61,90) Bazen, bu özelliğini kahramanımız bizzat dile getirir. “*Annemin başparmağından büyük olmayan, bir kola çekirdeği yüksekliğinde olan ben İzé-Gani, ...*” (Hama, 1985: 115). “*Kolla kendini, insanların kötü yıkanmış bücürü!*” (Hama, 1985: 124).

Grimm masalında çocuğun kıyafetleriyle ilgili tekrar yapılmaz. Sadece: “*Annesi, Parmak Çocuğa küçük bez parçalarından çeşit çeşit elbise dikmiş*” şeklinde bir ifade yer alır (Grimm, 2015: 7). Hama’nın masalında ise, çocuğun kıyafetlerine özellikle vurgular yapılır ve çoğu kez benzer

ifadelerle tekrarlanır. “Başparmağından büyük olmayan çocuğuna, başparmağından daha büyük olmayan küçük bir şapka, küçük bir bluz, beyaz bir pantolon, küçük beyaz bir ayakkabı yapar.” (Hama, 1985: 16) “... küçük beyaz şapkasını, küçük pantolonunu ve küçük bluzunu tütsüler.” (Hama, 1985: 18) Ancak, savaşçı ruhundan dolayı, elbiseleri genellikle kanlıdır. “Kanlı kırmızı şapkasını, küçük bluzunu, küçük pantolonunu, kandan kırmızılaşan ayakkabılarını giyer.” (Hama, 1985: 46) Bazen de hem boyu hem de kıyafetleriyle ilgili sözcükler birlikte kullanılır. “Kral; boyu bir kola çekirdeğinden yüksek olmayan, kan renginde, küçük şapkası, küçük beyaz bluzu, küçük pantolonu ve aynı renkteki ayakkabıları olan İzé-Gani’ye bakar.” (Hama, 1985: 24)

Parmak çocuk, sıradan çocuklarda bulunan özelliklere sahip olmasına rağmen İzé-Gani üstün meziyetlerle donatılmış, daha annesinin karnında iken konuşmaya başlamıştır. “İzé-Gani onun karnında kımıldar ve konuşur. Annesini korkutmamak için: “Anne! Anne! benim, ... der” (Hama, 1985: 13) “... ben bir hükümdarım, hayalin ve hafızanın hükümdarı.” (Hama, 1985: 34) “O hükümdar olmaya gelmedi, düzensiz işlerimizi düzene koymak için geldi: Şu an acı çeken dünyamızı.” (Hama, 1985: 37) Bu yüzden hem anlatıcı hem de kahramanımızın kendisi, onun deha, seçilmiş kişi olduğunu sürekli tekrarlar. “İzé-Gani bir dehaydı ama kimse bunu bilmiyordu.” (Hama, 1985: 9) “... İzé-Gani yabancı kralın ordusundan ve sayısız birliğinden daha güçlüdür.” (Hama, 1985: 57) Gizli olanlardan haberdardır ve bilge bir yapıya sahiptir “Ben yaşanmışların, yaşananların ve gelecekte yeryüzünde yaşanacakların hepsinin adını biliyorum” (Hama, 1985: 27). “Geçmişte vardım, şimdi varım, gelecekte de bütün zamanlarda olacağım” (Hama, 1985: 48). “İzé-Gani, evinden her şeyi gördü ve duydu, çünkü o, geçmiş zamanın, şimdiki zamanın, gelecek zamanın ruhuydu” (Hama, 1985: 78). “Her şeyi duyan yılan (...) kendine şöyle der: İzé-Gani’yi tekrar görmek, ona teşekkür etmek ve bilgeliğinden yararlanabilmek için geri geleceğim.” (Hama, 1985: 85).

Parmak Çocuk, tıpkı normal boyuttaki çocuklar gibi, zayıf, büyüklerin korumasına ihtiyaç duyan “Haberiniz olmadan yerimden ayrılmayacağım” (Grimm, 2015: 9), korkak “... bu olanlara çok şaşırılmış. Var gücüyle kaçmış” (Grimm, 2015: 12), “Kuş kardeş sakın yapma! Beni yem sanma. (...) çok yazık olur bana” (Grimm, 2015: 38), ama aynı zamanda çocukça saflığı olan “Bu senin için tehlikeli olmaz mı? Hayır. Niye tehlikeli olsun ki?” (Grimm, 2015: 10) bir yapıya sahiptir. İzé-Gani ise, hiçbir şeyden korkmayan, aksine annesini korumasına alan “Anne, korkma, seni bu işten kurtaracağım ...” (Hama, 1985: 91), boyutuna göre çok kuvvetli bir bünyeye sahiptir. “... bir sığır sürüsünü telef etti ve çobanın kolunu kırdı. (...) kralın boğasını, en sevdiği ineğini, güzel damızlık aygırını öldürdü.” (Hama, 1985: 39) “İzé-Gani krallık büyük mahkemesinden ve ülkemizin kralından çok daha güçlü!” (Hama, 1985: 74) “Kalabalık hoşnut olarak bağırır: Hey! Hey! Hey! İzé-Gani ölümden daha güçlüdür! İzé-Gani ölümden daha güçlüdür!” (Hama, 1985: 80).

Parmak Çocuk; ailesinden izinsiz hareket etmek istemez “Ceviz kabuğundan bir yere kımıldamayacağım” (Grimm, 2015: 9), ya da habersiz dışarıya çıkar. “... annesinin içerisi havalansın diye açık bıraktığı pencereden dışarı süzölmüş” (Grimm, 2015: 10). Sonunda korkuyla eve geri döner. “Bu sana ders olsun. Bir daha annenden babandan izinsiz evden ayrılma” (Grimm, 2015: 13) Ama İzé-Gani, başına buyruktur, sadece yapacağını söyler “Anne, ben çıkıyorum, köyü ve çevresini dolaşacağım. Anne, akşama geri gelirim” (Hama, 1985: 38) izin alma ihtiyacı hissetmez.

Kahramanlarımızdan birincisi; sıkıştığı zaman sürekli yardım alırken “... ben de senin yaptığın bu iyiliği ömrüm boyunca hiç unutmayacağım” (Grimm, 2015: 39), “Ben kurdun karnındayım.

Lütfen beni kurtarın" (Grimm, 2015: 54) ikincisi her işini kendisi yapar "...İzé-Gani yıkanır, kendi başına giyinir" (Hama, 1985: 17), adını dahi kendisi koyar "*Kendimi İzé-Gani olarak adlandırdım*" (Hama, 1985: 28). Birincisi için ailesi endişelenir "*Biz senin için çok endişeleniyoruz. Başına bir şey gelecek diye çok korkuyoruz*" (Grimm, 2015: 8), çünkü ailesi, zorlukların üstesinden gelebileceğine dair cesaret ve gücü onda görmez "*Korkuyla avazı çıktığı kadar bağırılmaya başlamış*" (Grimm, 2015: 44), ikincisinin annesinde endişeye rastlanmaz, üstelik babasını örnek olarak göstererek cesaretlendirmeye çalışır "*Baban iri yapılıydı, bir darbesiyle zürafayı, mandayı, suaygırını, hatta erkek fili bile ezerdi*" (Hama, 1985: 18). Kendisi de başkaldırmaktan çekinmez "*Bu benim köyüm. Orada kargaşa istemiyorum. İşte adamların, Kral, bundan sonra yoluma çıkma, ...*" (Hama, 1985: 24). Kendisine güveni o kadar fazladır ki, devlere, "*Dev cin, sen ki yağmur yağdırıyorsun, rüzgârı kes ve yeryüzüne tükürdüğün cehennem ateşini söndür!*" (Hama, 1985: 54), rüzgâra, "*Rüzgâr, dur! Geldiğin yere geri dön*" (Hama, 1985: 108), suya "*Su, dostum, sakın ol ve kendini soğut, çünkü Allah seni yarattıklarının susuzluğunu gideresin diye yarattı*" (Hama, 1985: 115), gök gürültüsüne, şimşeklere, kasırgaya "*Gök gürültüsü, gürültünü durdur! Şimşekler, ateşinizi söndürünüz! Yakan sıcaklığı sellere çeviren kasırga gökteki kaynağını kapat!*" (Hama, 1985: 125) şeklinde emirler verir ve dediğini yaptırır.

Her masalda olduğu gibi, incelediğimiz masalarda da iyi ve kötü birlikte görülür. Parmak Çocuk'ta; iyi-kötü insanlar ile iyi-kötü hayvanlar birbirine yakın oranda yer alır. (Grimm, 2015: 20,26,32,38) İzé-Gani'de ise, masalda bulunanların büyük çoğunluğu kötüdür. (Hama, 1985: 10,22,38,41, ... 117,130) Çünkü kahramanımız kötülükleri düzeltmek için dünyaya gelmiştir. "*O (...) düzensiz işlerimizi düzene koymak için geldi*" (Hama, 1985: 37) "*Ben saltanat sürmek için gelmedim, ancak hafızasını ve hayal gücünü kaybeden geleneği öğretmek için geldim*" (Hama, 1985: 63) ve kurtarıcıdır "*İzé-Gani bizim kurtarıcımızdır!*" (Hama, 1985: 64). İnsanların, kötülüklerden uzak bir şekilde yaşamalarını sağlamaya çalışır.

Kahramanlarımızın, kişilik yapıları birbirinden oldukça farklıdır. Birincisi; nazik, "*... o korkutucu iğnene rağmen seni çok sevdim arı kardeş*" (Grimm, 2015: 37), çevresinde bulunan canlıları incitmemeye çalışan birisi iken "*Hey kötü düşünceli adamlar! (...) Varın, siz kendi yolunuza gidin*" (Grimm, 2015: 26) ikincisi; gerektiğinde onları öldürmekten çekinmez. "*koçları, koyunların hepsini, keçilerin ve tekelerin hepsini öldürdü. Çoban karşı çıkmaya çalışınca ona sert bir bakış attı. Daha sonra, aynı şekilde, bir sığır sürüsünü telef etti ve çobanın kolunu kırdı. (...) kralın boğasını, en sevdiği ineğini, güzel damızlık aygırını öldürdü*" (Hama, 1985: 39). Ancak o, çevresindeki canlılara yaptığı kötülükleri, diğerlerinin ders alması için yapar "*Şiddet olmayan şiddet var, zira şiddeti yücelten gençleri iğrendiren şiddet var.*" (Hama, 1985: 45) "*onlardan sonra geleceklerin ders alması için*" (Hama, 1985: 67). Toplumun düzelmesinden başka bir amacı yoktur.

Çocuklara kazandırılmak istenen iyilik kötülük gibi davranışlar, hikâyelerde yapılan tekrarlar aracılığıyla daha etkili bir şekilde verilir. Çocuk; anlatılan metindeki kahramanla kendisini özdeşleştirdiği için, öğrendiği iyi-kötü, sevgi-acımasızlık gibi kavramları özümser, aradan uzun yıllar geçse bile çocukluğunda kazandığı bu duyguları unutmaz. Parmak Çocuk masalında; iyilik, kötülük kavramları ile İzé-Gani masalındakiler birbirinden farklı biçimlerde anlatılsa da, özünde her ikisi de çocuklara iyiliği aşılamaya çalışmaktadır. Ancak yaşadıkları sosyal ve coğrafi çevrenin etkisiyle, birincisinde ailenin sözünden çıkılmaması öğütlenirken, ikincisinde çocuğun kendi ayakları üzerinde durabilmesi için yoğun bir çaba vardır.

Aklın önemi her iki masalda da vurgulanır. Parmak Çocuk masalında, kahramanımız akli sayesinde kurnazlık yapar ve kurdun karnından kurtulmayı başarır. “*Seni aç özlü kurt seni, (...) ben sana bir oyun edeyim de gör gününü*” (Grimm, 2015: 48). İzé-Gani masalında ise kahramanımız üstün yeteneklere sahip olduğu için düşmanlarının kendisi hakkında yapmayı planladıklarını çok uzaklardan duyar “*İzé-Gani, evinden her şeyi gördü ve duydu, çünkü o, geçmiş zamanın, şimdiki zamanın, gelecek zamanın ruhuydu*” (Hama, 1985: 78), bu plan rüyalarında bile olsa görür “... kralın rüyasında işlediği suçu gördü” (Hama, 1985: 75) ve hazırlanan tuzakları akli sayesinde bozar, oyunu tersine çevirerek onları yener.

Toplumların genel yapısına uygun olarak; Grimm masalında inanç izlerine, “... içi tarifsiz bir huzurla dolmuş. Ellerini açıp dua etmiş” (Grimm, 2015: 6), “Her ikisi de Allah’ın onlara başışladığı minicik yavrularını çok seviyorlarmış” (Grimm, 2015: 7) şeklinde sadece birkaç yerde rastlanır. Hama masalında ise; Nijer nüfusunun %80’i Müslüman, %20’si Hıristiyan ve diğer yerel dinlere mensup olmasına rağmen, Hıristiyanlık ile bağlantılı bilgiler yoğunluktadır, ama İslam’dan ve putperestlikten izlere de rastlanır. Masaldaki pagan unsurlar daha masalın başında karşımıza çıkar “*Eskiden, çok eskiden, erkekler tanrıydı*” (Hama, 1985: 9). Kitabın sonraki bölümlerinde de benzer unsurlar görülür. “... kehaneti bilen kralın –onu ona kâhinleri söylemişti- bizzat başkanlık edeceği krallık büyük konseyine kadar oğluna eşlik eder” (Hama, 1985: 43), “... kötü tanrıçadan ve şiddetinden daha güçlüyüm” (Hama, 1985: 48), “Öldürdüğüm tanrıların kuşu, yaşam gününün sınırındır” (Hama, 1985: 129). Bunların yanında pagan inanç sistemlerinde bulunan ruhların ziyareti “... Her akşam, her birinizle, evdeki ocağın ateşi etrafında olacağım” (Hama, 1985: 95) verilmiştir. İslami terim olarak kullanılan “... aslanın derisinden namaz kılmak için post yapmasını (...) söyleyiniz” (Hama, 1985: 56) ifadesinin Müslümanlıkla ilgili olduğunu, ancak aslan derisinden post yapılamayacağını bilmemesi, yazarın İslam hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını gösterir. Kralın yardımcısının adının ‘Mounafiki’ olmasından semavi din terminolojisine yabancı olmadığını görürüz. Bu yüzden de birçok yerde semavi dinlerin ortak unsurlarına rastlanır “*Allah sana akıl verdi*” (Hama, 1985: 17), “*Şimdi, biliyorum ki sen Allah’ın adamısın ve onun dışında kimse sana bir şey yapamaz.*” (Hama, 1985: 93). Hz. Süleyman’ın cinlere, rüzgâra hükmetmesine benzer şekilde kahramanımız da onlara hükmeder: “*İzé-Gani: ‘Ateş sön!’ der. (...) Rüzgâr, dostum, bu suyu hafif bulutlara dağıt ve yere bereketli yağmurlar düşmesi için yerin içlerine üflesin*” (Hama, 1985: 110). Ancak inançla ilgili ifadelerde Hıristiyanlık unsurları ağır basar. Bu yüzden İncil’de geçen birçok konuya benzer ifadeler vardır. Bunlardan bazıları; Hz. İsa’nın doğduğu zaman annesinin kucağında konuşmasına benzer şekilde annesinin karnında konuşması “*Kocasının yokluğundan ve yoksulluktan ağladığı bir gün İzé-Gani, annesinin karnında ona vurur, oğlu kıyımlar. Kıyımlar ve konuşur*” (Hama, 1985: 11), teslis inancına uygun olarak “*Ülkemin kralı, babamız*: ‘Çocuk ateşin yaktığını parmağını değince anlar’ demiyor mu?’*” (Hama, 1985: 73), “*Ülkemin kralı, babamızın sözünü hatırlayın*” (Hama, 1985: 77), “*zira babamızın dediği gibi: Kötülük, taşıyıcısına gider.*” (Hama, 1985: 78), Hz. İsa’nın ölüleri diriltme mucizesinde olduğu gibi “*İzé-Gani kralın kızını diriltti! İzé-Gani kraliçenin kızını diriltti!*” (Hama, 1985: 89) şeklindedir. Bunların yanında bir de Mesih inancına uygun olarak “*Annesi anladı ki oğlu, gerçekleşen bir kaderdi*” (Hama, 1985: 94) “*Ben, bundan böyle babamın baobab ağaçlarını sökemeceğini söyleyen İzé-Gani!*” (Hama, 1985: 104), “*Gelecekte bir gün, geleneği yenilemek için yine doğacağımı ona söyleyiniz*” (Hama, 1985: 130) şeklinde ifadeler vardır.

* Hıristiyanlık teslis inancında Tanrı

Masalların sonlanma biçimleri de birbirinden farklıdır. Parmak Çocuk; girdiği maceralardan kurtulmak, ailesine kavuşmak, onlarla mutlu bir yaşam sürmek için çabalarken İzé-Gani; onca zorlu uğraştan sonra ailesine kavuşmak yerine, bir daha geri dönmek üzere, annesinden, evinden, ülkesinden ayrılmayı tercih eder.

Dünya edebiyatlarındaki masalların; içerikleri, anlatış biçimleri, anlatılardaki kahramanların yapıları, mücadele biçimleri her ne kadar farklı olsa da, genel olarak hepsi; kendi kültürlerini, alışkanlıklarını, inançlarını geleceğe aktarma çabası içerisindedir. Metinlerde geçen olaylar, çocuklara cesareti, akıl yürütmeyi, zorluklara karşı mücadele ederek kendi ayakları üzerinde durmasını, iyiyi, kötüyü doğruyu, yanlış, toplumsal kuralları öğretme üzerine kurgulanmıştır. İncelediğimiz birinci masalda çocuk kırılğan bir yapıdadır, yapması ya da yapmaması gerekenler gösterilirken aileye itaat, onların sözünden çıkmama gibi değer yargıları gösterilir. İkinci masalımızdaki kahramanımızın yaşadıkları da çocuklara doğruyu, yanlış gösterme çabasıyla doludur. Ancak toplumsal yaşantı önceki masaldakinden çok farklı ve vahşi bir doğa ortamında geçmektedir. Bu yüzden kahramanımız doğada bulunan her tür canlı ile karşılaşabileceğini, onlarla baş etmek zorunda olduğunu öğrenir. Bu; her milletin masalında geçen varlıklar kadar, kahramanların yapısının da farklı olabileceğini gösterir. Batı masallarında süpürgeye binen cadılar; Arap masallarında uçan halıya, bizde ise küplere binerler. Masallarda geçen varlıklar gerçek ya da gerçek dışı olabilir. Önemli olan, bu varlıkların üstlendiği görevler ile çocuklara kazandıracakları kavramlar ve davranışlardır.

SONUÇ

Masallardaki hayal dünyası; sözlü anlatımın incelikleriyle birlikte, çocuğun kendi korkularını, kaygılarını yenmek için kullanabileceği bir araç şekline dönüşebilmektedir. Çocuk; masal içerisinde geçen iyilik, kötülük, akli kullanma, kandırma, yardımlaşma, paylaşma gibi hayatta karşılaşabileceği birçok duyguyu masal sayesinde öğrenip gerçek hayattakilerle yüzleşmeye hazır hale gelir. Güçsüzlüğünü bildiği için kendisinden çok iri varlıklar ya da zor sorunlar karşısında, masallardaki kahramanların başarısını düşünerek, kendisinin de zor olanın üstesinden gelebileceği fikrine sahip olur.

Çocuklara verilmek istenen davranış şekilleri, maddi-manevi değerler sistemi, bilgiler ve mesajlar, masallar aracılığıyla, sanatsal bir kurguyla somut hale getirilerek verilir. O da, masal dinlerken hayali olarak gözlemlediği ve elde ettiği ön bilgi sayesinde, sosyalleşmesi için gerekli olan bilgilerden küçük bir kısmını bu anlatı türlerinden elde etmiş olur. Bu arada, masal kahramanları ve gerçek hayat ile kendisi arasında karşılaştırmalar yapma olanağı verdiği için, kendisini tanıma fırsatı bulur, davranışlarına yön verir, kişiliğinin gelişimi için deneyimler kazanır.

Grimm kardeşlerin 'Parmak Çocuk' masalını yazdıkları dönemde Avrupa'da sanayi devrimi gerçekleşmiş, Afrika ve diğer kıtalarda batılı devletlerin sömürü düzeni devam etmekteydi. Bunun sonucu olarak toplumda refah düzeyi belli bir seviyeye ulaşmış, bu varsıllık edebiyat ürünlerine de yansımıştır. Boubou Hama'nın 'İzé-Gani' masalını yazdığı dönemde, Afrika'daki devletler her ne kadar resmiyette bağımsız olarak görünseler de, ekonomik ve kültürel anlamda sömürü çarkı devam ettiği için, ülkeler henüz gelişmemiş, vahşi doğalarıyla baş başa olmaya devam etmişlerdir. Bu da, tıpkı 'İzé-Gani'de olduğu gibi, masallarına ve diğer edebiyat

ürünlerine yansımıştır.

Her iki masalda da çocuklar; mücadele biçimleri ve mekânlar farklı olsa bile, insan olmanın bir gereği olarak akıllarını kullanarak muhakeme yetenekleriyle olaylar karşısında başarılı olmuşlardır. Yazarlar, bu anlatıları dinleyen çocuklara; mücadele azmini, başarmak için çabalamak gerektiğini, akılı kullanarak zorlukların üstesinden gelinebileceğini göstermişlerdir. Birinci masal, anlatının sonunda mutlu bir aile yuvasına ulaşmayı hedeflerken, ikincisindeki temel amaç her şeye hükmetme düşüncesi olduğundan hoşça vakit geçirme hedefinden uzaklaşmaktadır.

Her edebiyat eseri bir amaca hizmet ettiğinden dolayı bazen eğitim, bazen eğlence, bazen de eser sahibinin ideolojisini yaymak için kullandığı bir araç haline dönüşür. Grimm kardeşlerin masalı eğitim ve eğlenceyi birlikte barındırırken, Boubou Hama'nın masalı mücadele azmi ve din ideolojisini birlikte anlatır. Çünkü Hıristiyanlıkta var olan Mesih inancındaki Hz. İsa'nın geri dönüş düşüncesine uygun olarak masalın sonunda, İzé-Gani: "Gelecekte bir gün, geleneği yenilemek için yine doğacağımı ona söyleyiniz" (Hama, 1985: 130) diyerek masalı sonlandırmaz, tıpkı Mesih'in döneceği düşüncesinde olduğu gibi bir gün geri döneceği imasını verir.

Sadece olayların özetlerini vererek ele aldığımız her iki masalda da, insan odaklı olmasından kaynaklı benzerlikler ile ayrı kültürlerden kaynaklı farklılıklar ortaya konmuştur. Kahramanların fiziksel olarak birbirlerine benzemesiyle her konuda benzerlik olamayacağını, masalı oluşturan esas unsurun kültürel kodlar olduğu görülmüştür. Ülkemizde genel olarak Batı edebiyatı ile ilgili çok sayıda araştırma, inceleme olmasına rağmen, hakkında pek bilgi bulunmayan Afrika edebiyatı hakkında bilgi verilmesi sağlanmış, karşılaştırmalı edebiyat alanına katkı sunulmuştur.

KAYNAKLAR

- Akbayır, S.; Şahin, Ş. (2005). Yaş Gruplarına Göre Çocuklar için Edebiyat. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı Ağustos-Eylül*.
- Akdoğan, E. (1998). Anne ve Çocuk İlişkisindeki Kalite. *Kervan Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Sayı, 4. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Boratav, P. N. (1992). *Zaman zaman içinde*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Grimm, J.; Grimm W. (2015). *Parmak Çocuk*. Çev. Lütüfiye Nazlıaka. Ankara: Kanca Kitap.
- Hama B. (1985). *İzé-Gani*. Edition Présence Africaine.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Moran B. (1978). *Edebiyat Kuramları*. İstanbul: Cem yayınları.
- Oflazoğlu, A. T. (1987). *İçimizdeki Çocuk*. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü yayınları.
- Polat, T. (2006). Okur Odaklı Bir Yaklaşımla Yazın Eğitimi. *Edebiyat Eğitimi ve Öğretimi, Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Kış, Cilt: 34, Sayı, 169*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Sakaoğlu, S. (1992). *Türk fıkraları ve Nasreddin Hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Şirin M. R. (1987). Çocuklar İçin Sanat ve Edebiyat. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü yayınları.
- Uçan, H. (2006). Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar. Edebiyat Eğitimi ve Değerlendirmesi. *Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış, Cilt: 34, Sayı: 169. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.